

MÁTYÁS KIRÁLY ÉS AZ EGYHÁZ

SZERKESZTETTE
FEDELES TAMÁS

Mátyás király és az Egyház

MÁTYÁS KIRÁLY ÉS AZ EGYHÁZ

Szerkesztette

FEDELES TAMÁS

PÉCS, 2019

Thesaurus Historiae Ecclesiasticae in Universitate Quinqueecclesiensi
a PTE Egyháztörténeti Kutatóközpontjának sorozata

Sorozatszerkesztő
Fedeles Tamás

Szerkesztőbizottság:
Fedeles Tamás, Hunyadi Zsolt, Kiss Gergely, Nagy Levente, Sarbak Gábor,
Sümegei József, C. Tóth Norbert, Török József, Tusor Péter

Mutatók:
Kovács István

A borítón:
Az imádkozó Mátyás király alakja (1469)
(Hunyadi Mátyás, a király. Hagyomány és megújulás a királyi udvarban 1458–1490. Kiállítási
katalógus. Szerk. Farbaký Péter et alii. Budapest, 2008. 394. oldal nyomán)

A kötet megjelenésére a PTE Egyháztörténeti Kutatóközpont *A Krisztianizáció, mint történeti folyamat sokoldalú interdiszciplináris vizsgálata a Kr. u. 3–15. században* című, a PTE Tehetségcentrum pályázata (17886-4/2018/ FEKUTSTRAT) keretében kerül sor.

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

© A kötet szerzői és szerkesztője
© Pécsi Tudományegyetem Egyháztörténeti Kutatóközpont

Tartalom

UDVARDY GYÖRGY	
Köszöntő	7
LÉNÁRD LÁSZLÓ	
Köszöntő	9
FEDELES TAMÁS	
Előszó	11
PROKOPP MÁRIA	
Mátyás király és Zrednai (Vitéz) János váradi püspök, majd esztergomi érsek, Magyarország primása	17
FEDELES TAMÁS	
A Magyar Királyság diplomáciai képvisellete a Szentszéknél Mátyás király korában	35
TUSOR PÉTER	
A magyar bíboros protektorátus a Hunyadi- és a Jagelló-korban	55
KRISTÓF ILONA	
Gabriele Rangone (Veronai Gábor) pályája (1410/20–1486)	65
HARASZTI SZABÓ PÉTER	
Az egyetem befolyása a Hunyadi-kor eleji vikáriusok életpályájára és karrierjére	83
HORVÁTH TERÉZIA	
A vasvári káptalan prépostjai a Mátyás-korban	103
KOVÁCS ISTVÁN	
Az aradi prépostság javadalmasai a Mátyás-korban	115

KARLINSZKY BALÁZS	
Származás és mobilitás a veszprémi székeskáptalanban 1448–1526 között	139
BUJÁK GÁBOR	
Stock János és a szepesi egyház kiváltságai	203
F. ROMHÁNYI BEATRIX	
A reform útjai. Szerzetesi reformok a késő középkori Magyarországon (1445–1505)	233
BUZÁS GERGELY	
Mátyás király egyházi építkezései	253
Személynévmutató	271
Helységnévmutató	282
A kötet szerzői	284

FEDELES TAMÁS

A Magyar Királyság diplomáciai képvisellete a Szentszéknél Mátyás király korában*

The Diplomatic Representation of the Kingdom of Hungary
to the Holy See during the Reign of King Mathias Corvinus

Rome was the centre of European diplomacy from the middle of the 15th century to the depredation of the city in 1527. The formation of certain countries' foreign representations happened in this period, the appearance of the system of the residing envoys and their spread in a wide range. In this process, when the international relations were modernized, the Holy See, the Republic of Florence and Venice served as a role model. The Roman Pope as the primary head of Christianity paid extra attention to the regular connections with the particular churches. As the centre of the *Respublica Christiana* in the second half of the 15th century, the Eternal City became the supranational heart of European diplomacy; as a consequence, every princely court and Signoria was represented by an envoy on the banks of Tiber. The diplomatic representation of king Mathias Corvinus in the Holy See was multilevel and continuous. In comparison with the earlier period, two fundamental differences can be observed. On the one hand, by conforming to the contemporary European process, the Hungarian monarch also endeavoured to employ permanent agents in Rome; on the other hand, they wanted to enforce their interests of their country on the highest level through the cardinal protectors. This effort was motivated by the more and more imminent Ottoman threat; since the Hungarian king could hope assistance from the Holy See in the defence against the Ottomans. In my paper, I analyse the representation of the Kingdom of Hungary in Rome during the late Mediaeval Period by focusing on the following questions: What status and nationality did the appointed envoys have? What qualifications did they have and what was expected of the diplomats?

Key words: diplomatic representation, Medieval Rom, Mathias Corvinus, Holy See, Hungarian envoys

* A tanulmány az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj (BO/00234/16/2) és az MTA TKI támogatásával készült az MTA–PPKE Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoportban.

„Szentségedhez küldöm tisztelendő György prépost urat, alkancellárunkat számos és fontos ügyről, amelyekről a szükséges utasításokkal elláttam, mindennemű tárgyalásra és megállapodásra teljes hatalommal felruházva küldöm őt, aki visszahívásáig a követ hivatalát tölti be. Minthogy szentséged őt jól ismeri, szükségtelen sok szóval ajánlanom; mindössze azt jegyzem meg, hogy ő nekem most még kedvesebb, mint korábban, mert hűségét és tudását már több ízben megtapasztaltam. Ezért kérem szentségedet, hogy az említett követemet, amíg ott tartózkodik a szokott kegyelmében részesítse, és ama ügyekben, amelyeket megbízásomból fog előterjeszteni, hitelt méltóztassék neki adni. Mivel azok az ügyek, amelyekről most jelentést tesz, nem csak biztos, hanem gyors választ is igényelnek, szentséged nem tehet nekem kedvesebb dolgot, minthogy döntései felől mielőbb értesít.”¹ A fenti megbízólevelet Mátyás király állította ki Rómába küldött követe, Handó György pécsi prépost számára 1465 késő őszen. A diplomátát azzal a megbízással küldte Itáliába a magyar uralkodó, hogy az általa tervezett törökellenes hadjáratra pénzsegélyt szerezzen II. Pál pápától (1464–1471). Handó, a korszak Szentszékhez küldött magyar követeinek megszokott útvonalán haladva, először a Velencei Köztársaságot kereste fel, ahol egyrészt a Signoriát tájékoztatta úticéljáról, másrészt a köztársaság anyagi támogatását kérte a király tervezett expedíciójához. Ezt követően folytatta útját az Örök Város felé, ahova 1466 januárjában érkezett meg, s ahol öt hónapot töltött el. Habár a Szentatya 10 000 forintot küldött a déli védelmi rendszer megerősítésére, az összeg messze elmaradt a követ és a király várakozásaitól.² A pécsi prépostnak nem ez volt az első római küldetése, korábban tagja, később pedig vezetője volt több szentszéki diplomáciai missziónak, az 1460-as évek második felében számos alkalommal megfordult a Tevere-parti városban, sőt 1468 és 1470 között, rezidensként folyamatosan ott tartózkodott.³ Ez utóbbi jelenség egyszersmind az európai diplomáciai érintkezések 15. század derekától kitapintható átalakulását szemlélteti, amely folyamat egyik fontos eleme az állandó külképviseletek, valamint a rezidens követi hivatal létrejötte.

A késő középkor diplomáciai csomópontja

Róma a 15. század derekától egészen a város 1527-es kifosztásáig Európa diplomáciai központja volt. Ezen időszakra tehető az egyes országok állandó külképviseletének formálódása, a rezidens követi rendszer kialakulás és széles körben történő elterjedése. E folyamatban, amely során az államközi kapcsolatok modernizálódása figyelhető meg, a Szentszék, a Firenzei és a Velencei Köztársaság minthaadó szerepet játszott. A római pápa a kereszténység első számú vezetőjeként a gregorián reformoktól kezdődően különösen nagy hangsúlyt helyezett a részegyhá-

¹ Mon. Vat. I/6. LIV. sz.; MKL I. 103. sz.; FRAKNÓI 1898a. 107.

² FRAKNÓI 1901–1903. II. 134–136.

³ Személyére, pályafutására l. UDVARDY 1991. 328–332.; FEDELES 2005. 373–375.; TEISZLER 2009.

zakkal történő folyamatos kapcsolattartásra. A *Curia Romana* és a helyi egyházak közötti érintkezések repertoárja meglehetősen széleskörű volt, így az egyházszerkezeti, -kormányzati, spirituális és kánonjogi ügyek mellett kiterjedt az egyházi javadalmak adományozására (*reservatio, provisio*), továbbá – a kollektori hálózat 14. századi kiépítésétől kezdve – a beneficiumok adóztatására is. E mellett az Egyházi Állam a *cinque principati italiani* (Milánó, Velence, Firenze, Róma, Nápoly) tagjaként az Appennini-félsziget egyik meghatározó világi hatalmává, politikai szereplőjévé vált a lodi békét (1454) követő időszakban.⁴

Róma diplomáciai jelentőségét a nagy nyugati szkizma lezárását követően kezdte ismét visszanyerni, amelynek hátterében három tényező állt. Az első faktort a pápa bírói főhatalma jelentette, amelyet a korszak európai uralkodói elismertek. Az egyházfő döntött – egyebek mellett – a felmerülő házassági akadályok megszüntetéséről, szükség esetén az egyes frigyek érvénytelenítéséről, amely a korabeli uralkodói dinasztiák számára központi jelentőséggel bírt. A Szentszék tekintélyét jelzi, hogy a spanyol és portugál uralkodók VI. Sándor pápát kérték fel az újonnan felfedezett (és felfedezendő), Európán kívüli területek hovatartozásának eldöntésére (1493). A második tényezőt a Szentszék javadalmak adományozása terén játszott kulcsszerepe alkotta. Jóllehet az egyes uralkodók a 15. század első felében igyekeztek országaik egyházi javadalmainak betöltését saját hatáskörükbe vonni, amelyet rendeletekben, illetve a Szentszékkel kötött konkordátumokban szabályoztak, a püspökök, érsekek legitimitását végső soron a pápai kinevező okmány szavatolta. A harmadik összetevőt pedig maga Itália képezte. A félszigetet alkotó kisebb-nagyobb államalakulatok egymással vívott gyakori háborúi, a francia uralkodók 15. század végétől jelentkező hatalmi törekvései, amelynek nyomán a félsziget az 1520-as években a Valois–Habsburg vetélkedés elsődleges színterévé vált, a kontinens egyik fő konfliktusgócává tette a térséget. Az egyre fenyegetőbb oszmán veszély elhárításában a pápaság szintén vezető szerepet játszott, hiszen a folyamatosan napirenden lévő, ám végül meg nem valósult törökellenes összeurópai kereszties hadjárat fő szorgalmazója éppen a Szentszék volt a 15. század második felében. Végeredményben az Örök Város a *Respublica Christiana* központjaként az európai diplomácia nemzetek felett álló csomópontjává vált, következképpen szinte valamennyi fejedelmi udvar és *Signoria* követel képviseltette magát a Tevere-partján.⁵

A vázolt átalakulási folyamat során a diplomácia professzionalizálódott, s ezzel párhuzamosan a követekkel szemben támasztott elvárásokkal kapcsolatban több elméleti munka is született. Az első traktátust Bernard de Rosier toulouse-i kánonjogász készítette *Ambaxiator Brevilogus* címmel (1436), míg az az állandó követi hivatalról a Rómában is szolgált velencei diplomata, Ermolao Barbo *De Officio Legatis* című munkájában értekezett (1490 körül).⁶ Paride de Grassi pá-

⁴ A korabeli diplomáciára összefoglalóan I. MATTINGLY 1955; QUELLER 1967; ANDERSON 1993. 1–40. Róma szerepére legújabbán I. FLETCHER 2015.

⁵ FLETCHER 2015. 1–35.

⁶ HRABAR 1906.

pai ceremóniamester *Tractatus de oratoribus Romanae Curiae* (1508/1509) című műve pedig elsősorban a Szentszékhez delegált diplomaták fogadásával kapcsolatos ceremóniákat tárgyalja.⁷

Az alkalmi követségektől az állandó diplomáciai képviselőig

A magyar egyházszervezet kiépítésének kezdeteire nyúlnak vissza a szentszéki–magyar diplomáciai kapcsolatok, amelyek a középkor folyamán mindvégig nagy jelentőséggel bírtak.⁸ A Szentszék időről időre az adott ügyek által megkívánt szintű képviselőket, legátusokat, nunciosokat küldött a Kárpát-medencébe, sőt a 14. század végétől az esztergomi érseki méltósághoz kapcsolt született pápai követi (*legatus natus*) címmel tulajdonképpen – jóllehet formálisan, ám – folyamatos jelenlétet biztosított a maga számára. Természetesen a középkori magyar uralkodókat ugyancsak követek képviselték a pápai udvarban, azonban megbízásuk a 15. század dereka előtt csupán eseti jellegű volt. Ez azt jelentette, hogy egy-egy konkrét diplomáciai feladat elvégzésére kaptak megbízást, s a tárgyalásokat követően – akár sikerrel jártak, akár nem – hazatértek. I. (Nagy) Lajos regnálása (1342–1382) igen intenzívvé váltak a magyar–szentszéki diplomáciai érintkezések.⁹ A korszakban összesen 106 alkalommal küldött az uralkodó követeket Itáliába, amely delegációk közel fele (47%) a pápai udvart kereste fel.¹⁰ Találunk közöttük a szó korabeli értelmében vett hivatásos diplomatákat, akik számos megbízást teljesítve, a Szentszékkel történő kapcsolatok szakértőivé váltak. Közéjük tartozott például Skultéti Konrád királyi káplán, esztergomi és pécsi kanonok, aki az 1350-es évek elejétől közel két évtizeden át szinte folyamatosan úton volt az avignoni pápai udvar és a Kárpát-medence között.¹¹ Lajos király uralkodása alatt a követek kiválasztása terén a korábbiakhoz képest fontos változás történt, ugyanis a diplomaták jelentős hányada a királyi kápolna (*capella regia*) tagjai közül került ki. A kánonjogi képzettséggel rendelkező klerikusok alkották tehát az uralkodó diplomáciai testületének magját, s a Koppenbachi Vilmos kápolnaispán és titkos kancellár irányításával működő testület a magyar–szentszéki érintkezések egyik letéteményesévé vált.¹² Mindazonáltal sem az Anjou-korban, sem pedig a következő évtizedekben nem volt szükség állandó képviselő kialakítására, az eseti követváltások elegendőnek bizonyultak a szükséges tárgyalások lefolytatására.

Az első ismert középkori rezidens képviselő Luxemburgi Zsigmond magyar király (1387–1437) és Filippo Maria Visconti milánói herceg (1412–1447) között

⁷ LAKATOS 2017. 141–143.

⁸ A témakör legteljesebb összefoglalását Fraknói Vilmos készítette el: FRAKNÓI 1901–1903. Újabbban I. ZOMBORI 1996. 9–134.

⁹ RÁCZ 1996.

¹⁰ ROKOB 2011.

¹¹ Pályafutására I. FEDELES 2005.

¹² BÓNIS 1968; FEDELES 2017. 18.

épült ki, amely hátterét a két állam Velence-ellenes összefogása képezte. 1425 és 1432 között a két szövetséges uralkodót követek képviselték Budán és Milánóban a folyamatos kapcsolattartás biztosítása érdekében.¹³ A lombardiai hercegség úttörő szerepet játszott a Szentszékhez akkreditált állandó követségek kialakulása során is, ugyanis Nicodemo Tranchedini, az első diplomata, aki hosszabb ideig tartózkodott a pápai udvarban, a milánói Sforzákat képviselte 1451 és 1453 között.¹⁴ A magyar uralkodók közül elsőként Hunyadi Mátyás (1458–1490) érezte szükségét a folyamatos római diplomáciai képviselet kiépítésének. Ennek hátterét – a korszak új diplomáciai trendje mellett – elsősorban az oszmán veszély alkotta, ugyanis Mátyás trónra jutásában a Szentszék is fontos szerepet játszott. III. Kallixtus pápa (1455–1458) azzal a várakozással támogatta az 1456-os nándorfehérvári diadal egyik főszereplője, Hunyadi János kisebbik fiának megválasztását, hogy ő apja nyomdokaiba lépve a pápaság támogatásával élére áll a török európai kiűzését célzó katonai vállalkozásnak. A pápai diplomácia, s különösen a Magyarországon tartózkodó Juan de Carvajal bíboros legátus erőfeszítéseit végül siker koronázta.¹⁵ Trónra lépését követően az uralkodó számára rövid időn belül világossá vált, hogy országa egymaga sem anyagi erőforrások, sem pedig haderő tekintetében nem veheti fel a versenyt az oszmánokkal. Anyagi támogatást mindössze Rómából és Velencéből remélhetett, s a pápaság egy tervezett – ám végül meg nem valósult – európai összefogáson alapuló törökellenes kereszties hadjárat fő szervezőjeként is fontos partnere volt a Magyar Királyságnak. A török kérdés mellett természetesen más fontos ügyek, így például a cseh husziták elleni hadjárat, a magyar uralkodó és a német-római császár közötti állandó ellentét, az egyházi javadalmak betöltésével kapcsolatos problémák egyre inkább szükségessé tették a folyamatos kapcsolattartást, a mindennapi jelenlétet a római Kúriában. Mindazonáltal a rezidensi képviselet kiformalódásával sem szűntek meg az alkalmi jellegű diplomáciai missziók, amely jelenség a korabeli diplomácia átalakulási folyamatát szemlélteti.

A követek

Korszakunk latin nyelvű forrásaiban különböző elnevezésekkel illeték a diplomátákat. Míg a szentszéki diplomácia terminológiája korszakunk helyett ekkor már kiforrottnak tekinthető, hiszen az egyes nevek a követek hierarchiáját is tükrözték (*legatus de latere*, *legatus missus*, *legatus natus*, *nuntius*, *internuntius*),¹⁶ addig a világi szóhasználat nagyobb változatosságot mutat. Noha a 14. században a világi követekre általában az *ambaxiator* szót alkalmazták, emellett feltűnt az *orator*, a *nuntius*, a *procurator* és a *legatus terminus* is. A kifejezéseket gyakran egymás szinonimáiként használták, de esetenként rang- és funkcióbeli eltérésekre is utalhattak. A vizsgált

¹³ MATTINGLY 1955. 65–66.

¹⁴ MARGAROLI 1992. 72–74.

¹⁵ FRAKNÓI 1901–1903. II. 109–110.; GALLA 1940. 133–134.; E. KOVÁCS 1996. 105.

¹⁶ Erre további irodalommal l. MALECZEK 2003. és legújabban KALOUS 2017.

időszak magyar követeit leggyakrabban az *orator* szóval jelölték, amely a világi uralkodók diplomatáinak legáltalánosabb késő középkori és kora újkori elnevezése. E mellett más kifejezések is feltűnnek a forrásokban. 1462 tavaszán Mohorai Miklós pápai kamarás és váci örkanonok Mátyás király ügyeinek előmozdítójaként (*sollicitator rerum nostrarum in curia Romana*), azaz ügyvivőjeként szerepel.¹⁷ Szintén ügyvivőként tevékenykedett Kosztolányi Polikárp György, akinek feladatkörét a következő szavakkal határozták meg: *procurator, actor, factor, gestor, director generalis et specialis*.¹⁸ A *procurator* elnevezés később Imre boszniai prépost esetében is felbukkant. A felsoroltak mellett néhány esetben a *nuntius* elnevezést is használták, sőt egy alkalommal az uralkodó *nuntius secretus*, azaz titkos követet is küldött a Kúriába (1475).¹⁹ A terminológia kiforrottságát jelzi, hogy II. Pál pápa egyik levelében (1465) a magyar követekkel kapcsolatban az *orator* és a *nuntius* kifejezéseket szinonimaként használta (*nuntii et oratori tui*), míg néhány évtizeddel később VIII. Ince már utalt az elnevezések rangjelző szerepére: az *orator* megelőzte a *nuntium*.²⁰ Az említett terminusok mellett a Firenzei Köztársaság magisztrátusa esetenként *legatus*ként utalt a magyar királyok római diplomatáira.²¹

A vizsgált periódusból összesen 34 szentszéki magyar követ neve ismert (1. és 2. táblázat). Státusukat tekintve a magyar diplomák többsége (23 fő – 68%) az egyháziak közül került ki, amely illeszkedik a korabeli nemzetközi helyzethez. Catherine Fletcher legújabb kutatásai nyomán ugyanis ismert, hogy világiakat elsősorban az itáliai államok küldtek a pápai udvarba, s e gyakorlatot más hatalmak csak fokozatosan kezdték követni. A legtöbb uralkodó, így a magyar királyok is általában klerikusokat alkalmaztak római követként, akik ismerték a pápai udvar struktúráját, működését. Sokan közülük már előzőleg kúriai tapasztalatot szereztek, illetőleg valamely itáliai egyetemen tanultak.²² A klerikusok között hét püspököt találunk, a többségük azonban az egyházi társadalom középrétegéből, rekrutálódott, általában (egy vagy több) kanonoki stallummal, illetve káptalani méltósággal rendelkeztek. Az egyháziak a szekuláris klérus sorából kerültek ki, mindössze három ferences szerzetest, Ferenc korbáviai, Fiumei Márk zenggi, majd knini püspököt és Pályi Gábor obszerváns provinciálist, valamint egy johannita lovagot, Florio Roverellát találunk közöttük. Ami a világiakat illeti, udvari méltóságviselők, kormányzati hivatalban lévők egyaránt teljesítettek követi megbízásokat; az esetek 50%-ban pedig egyháziakkal közösen indultak Itáliába. Kosztolányi Polikárp György kapcsán említést érdemel, hogy státusa diplomáciai szolgálata alatt megváltozott. Az 1460-as évek elején két ízben még világiaként (*laicus Strigoniensis diocesis*) utazott a pápai udvarba. Miután 1468-ban Rómában telepedett le, s a *Curia Romana* hivatalnokaként felvette a kisebb egyházi rendeket, s ezáltal a klé-

¹⁷ Mon. Vat. I/6. 14. sz.; MKL I. 22. sz.

¹⁸ KOVACHICH 1799. 179. sz.

¹⁹ Mon. Vat. I/6. 76. sz.

²⁰ Uo. 189. és 200. sz.

²¹ SIMONYI II. 188–193. sz.

²² FLETCHER 2015. 86–87.

rus tagjává vált, annak ellenére, hogy időközben megnősült (*clericus coniugatus*).²³ Szentszéki ügyvivői feladatait tehát ezt követően egyházi személyként végezte.

A diplomaták 76%-a (26 fő) a Magyar Szent Korona alattvalói közül került ki, míg a fennmaradó nyolc személy külföldi származású volt. Az utóbbiak többségét az itáliaiak alkották, amely jelenségre még visszatérek. De vajon milyen készségekkel, ismeretekkel kellett rendelkezniük a korszak Szentszékhez delegált diploma-táinak? Milyen szempontok játszhattak szerepet kiválasztásukban?

A követ tulajdonságaival kapcsolatban Bernard de Rosier a következőképpen fogalmazott (1436): „Ne legyen gőgös, fősvény, szavakban vagy tettekben tisztességtelen, kellemetlen, lobbánékony, fukar, erőszakos, gúnyos, babonás, suttogó, rosszindulatú, szokásaiban, tetteiben és beszédében barátságtalan, buja, rideg, iszákos, kapzsi, meggondolatlan, merész, kishitű, türelmetlen, lusta, hazug, hízelgő, csaló, hanem becsületes, alázatos, higgadt, mértéktartó, tapintatos, jóindulatú, erényes, meggondolt, igazságos és kegyes, bőkezű, körültekintő, jó kedvvel adakozó, nemes lelkű, lélekben és szóban kedves, türelmes, barátságos, rátermett, bátor, szelíd, nyugodt, ügyes és erős”.²⁴ Természetesen a francia jogász által említett pozitív tulajdonságok, személyiségjegyek alapvetőnek számítottak, azonban további erényekre és kvalitásokra is szüksége volt a sikeres diplomatáknak. Mivel a követi munka bizalmi állás, az uralkodó iránti lojalitás elengedhetetlen. A küldetés sikere pedig elsősorban a jó kapcsolatteremtő és kommunikációs készségen nyugodott. Előnyös volt továbbá a kellemes, megnyerő megjelenés, ugyanis a szembeötlő testi hibák a hatékony munka gátjai lehettek. A legfontosabb azonban, legalábbis a kora újkori teoretikusok szerint, hogy a követ karizmatikus személyiség legyen.²⁵ Ami a felkészültséget illeti, fontos, ám nem kizárólagos szempontnak számított a megfelelő nyelvi kompetencia. Mindenekelőtt a Kúria és általában a diplomácia hivatalos nyelvét, a latint kellett magas fokon bírnia a követeknek.²⁶ Ugyanakkor a pápai udvarban egyre inkább előtérbe került az olasz, amely a 16. század első negyedére gyakorlatilag a Kúria munkanyelvévé vált. A római rezidens tehát ideális esetben a latin és az olasz nyelvet egyaránt folyékonyan beszélte. A ferrarai herceg 1487-es római fogadása során a Szentszékhez akkreditált követek többsége, köztük a magyar uralkodót képviselő Kamarcai Vitéz János mindkét nyelvet használta.²⁷ A vizsgált diplomaták közül két személy nem volt jártas a latin nyelvben, sőt írni és olvasni sem tudtak. Rozgonyi János tárnokmester helyett követtársa, János pécsi püspök írt alá egy dokumentumot a pápai udvarban, a báró csak pecsétjével erősítette meg azt (1465) – nyilvánvalóan nem tudott írni.²⁸ Alóslendvai Bánfi Miklós pozsonyi ispán nem beszélt sem latinul, sem pedig olaszul, a velencei követ megfogalmazása szerint:

²³ Személyére I. FRANKÓI 1898b.; KÖBLÖS 1994. 354–355.; SZOVÁK 2008.

²⁴ HRABAR 1905. 5.

²⁵ KELLNER 2006. 98.

²⁶ HAYE 2003.

²⁷ FLETCHER 2015. 44.

²⁸ ASV Cam. Ap. Div. Cam. vol. 34, fol. 67r.

„*non sa latin, solum hungaro*”.²⁹ Ilyen esetekben természetesen a Kúria munkatársai vagy a diplomata közvetlen környezetében tartózkodó személyek egyike fordította a tárgyaláson elhangzottakat. Bánfi esetében vélhetőleg kiválóan képzett követtár-sa, Bajoni István közvetítette a magyar uralkodó szavait az audiencián.³⁰ A retorikai képzettség is elengedhetetlennek bizonyult, hiszen a megfelelő érveléstechnikával felépített oráció a küldetés sikerének egyik záloga volt. A követek egyik általánosan elterjedt, s korszakunkban leggyakrabban használt elnevezése is erre utalt, ugyanis a latin *orator* szó elsődleges jelentése: beszélő, szónok. Hatásos szónoknak kellett tehát lenniük, s ehhez a választékos, gördülékeny stílus, a humanista ékesszólás (*eloquentia*) is hozzátartozott. A jól felépített, ékes latinsággal előadott követi orációk különösen a Kúria magasán képzett klerikusai között számítottak alapvető elvárásnak.³¹ A pápai udvar tagjainak kifinomult ízlését messzemenően kielégíthették a humanista műveltséggel rendelkező magyar diplomaták meggyőző orációi. Az Itáliában is ismert humanista költő, Janus Pannonius pécsi püspök (1465), a nagybátyja vezette követséghez Ferrarában csatlakozó Vetési László (1475), egyaránt a török elleni összefogásra buzdító latin nyelvű szónoklata (*oratio cohortatoria contra Turcos*) a korszerű itáliai humanista műveltséget tükrözik.³²

A követek elméleti felkészültsége kapcsán röviden érintenünk kell további képzettségüket is. Az alapvető ismeretek, a hét szabad művészet (*septem artes liberales*) elsajátítására tulajdonképpen bárkinek lehetősége nyílt a hazai székesegyházi és városi iskolákban, a speciális képzésre vágyók pedig egyetemeken folytathatták tanulmányaikat. Minthogy 1526 előtt a Magyar Királyság területén nem működött hosszabb ideig *studium generale*, a tanulni vágyók elsősorban Bécs, Krakkó, illetve Itália egyetemeit választhatták. A vizsgált személyek 56%-a (19 fő) tanult egyetemen, illetve szerzett akadémiai fokozatot; Kosztolányi György kivételével valamennyien a klerikusok közé tartoztak. A legtöbben (15 fő) Itáliában (is) folytattak tanulmányokat, többnyire Bolognát, Páduát és Ferrarát látogatták, de néhányan megfordultak Firenzében is. Nyolcan tanultak Bécsben, egy fő tanulmányainak helye pedig ismeretlen. A tudományterületeket illetően a korabeli képzési rendszernek megfelelően valamennyien a *facultas artium* kezdték meg felsőfokú tanulmányaikat. Közülük 11 személy később jogi stúdiumokat folytatott, ők az egyetemet végeztek 61%-át alkották. Közülük valamennyien kánonjogi doktori, hárman pedig emellett római jogi fokozatot szereztek, általában a jogi képzés európai központjainak számító bolognai, illetve padovai egyetemeken. Mindez nem meglepő, ugyanis a szentszékkal történő tárgyalások alkalmával számos esetben, így például az egyházi javadalmak betöltése, házassági és különböző peres ügyek kapcsán volt elengedhetetlen a kánonjog alapos ismerete. A diplomaták között két itáliai orvosdoktor, Francesco Fontana és Florio Roverella is feltűnt.

²⁹ FRAKNÓI 1899a. 1. 1. jegyzet.

³⁰ A ferrarai, majd pedig a bolognai egyetemen tanult, utóbbin kánonjogi doktori fokozatot szerzett. Pályafutására l. FEDELES 2005. 318–319.; PREZENSZKI 2014.

³¹ KELLNER 2006. 95.

³² Az orációk kiadása: ÁBEL 1880. 85–88.; MREV III. 324–334.

Természetesen az itáliai egyetemeken az olasz nyelv elsajátítására, valamint kapcsolati hálók kialakítására, bővítésére is lehetőség nyílt, amely ugyancsak fontos szempont volt a diplomáciai missziók esetében. A hivatalos tárgyalásokon, ceremóniakon kívül ugyanis számos informális alkalom kínálkozott új hírek szerzésére, amely a követek alapfeladatait alkotta. Esetenként a színpalak mögött, így például fogadásokon, az ünnepi szentmiséket követő ebédeken, a nagyobb körmenetek alkalmával, magántalálkozásokon folytathattak fontos ügyekben eszmecserét a bíborosokkal, valamint a pápai Kúria hivatalnokaival. Nyilvánvalóan az olasz hivatalnokok és a római nemesség körében leginkább anyanyelvükön érintkezve tehetek szert a diplomaták bizalmasokra, informátorokra.³³ Magától értetődő módon az olaszul jól beszélő magyar követek mellett erre leginkább az eleve kiterjedt kapcsolati hálóval rendelkező olaszok voltak alkalmasak. A vizsgált külföldi származású diplomaták 78%-a valamely itáliai városállam területéről származott. A ferrarai orvosdoktor, Florio Roverella, aki korábban a pápai állam egyik tartományának kormányzója volt, például Mátyás és Aragóniai Beatrix házasságának előkészítése kapcsán érkezett a Budára (1475) a nápolyi király követeként. Egyik fivére Lorenzo ferrarai püspök pápai legátusként korábban járt már a magyar királyi udvarban, míg másik testvére Bartolomeo ravennai érsek, a Bíborosi Kollégium befolyásos tagja, élete végén pedig *Camerlengója* volt, tehát kiváló kapcsolatokkal rendelkezett a Kúriában.³⁴ Floriót a magyar király római feladatokkal bízta meg, sőt 1475 és 1484 között állandó ügyvivőként tevékenykedett.³⁵ Úgy látszik, párhuzamosan látta el a Magyar és Nápolyi Királyság római képviselőjét, így Hunyadi Mátyást és apósát, Ferrante d'Aragonát egyidejűleg szolgálta. A megfelelő kapcsolatok tehát alapvető jelentőséggel bírtak a sikeres római ügyintézés során. Kiváltképp a rövidebb-hosszabb ideig Rómában élők voltak alkalmasak a diplomáciai feladatok ellátására, hiszen a pápai Kúria hivatalának labirintusát, a Bíborosi Kollégiumban uralkodó erőviszonyokat, a befolyásos személyekhez vezető utakat ők ismerték testközelből. A kiváló humanista műveltséggel rendelkező Kosztolányi Polikárp György ferrarai tanulmányai idején ismerkedett meg Aenea Silvio Piccolominivel, a későbbi II. Pius (1458–1464) pápával. Hazatérését követően patrónusa, Zrednai (Vitéz) János váradi püspök révén a királyi kancelláriára került. Az 1460-as évek elején két ízben is Mátyás király követként kereste fel II. Piust, de emellett diplomáciai feladatokat látott el Velencében, Firenzében és Nürnbergben is. 1468-ban Rómában telepedett le, ahol a *Cancellaria Apostolica* munkatársa lett: *scriptor* (1470), *abbreviator* (1473), *magistri registri cancellarie* (1482), majd *notarius Romane curie* (1483) tisztségekben találjuk. Feleségül vette korábbi tanuló társa, majd kancelláriai munkatársa Georgius Trapezuntius lányát, amely római társadalmi kapcsolatait tovább bővítette.³⁶ A magyar uralkodó nem késlekedett, kipróbált emberét állandó római

³³ Ennek részleteire l. FLETCHER 2015. 105–114.

³⁴ BERZEVICZY 1908. 178–179.

³⁵ MKL I. 223., 315. és II. 106., 134.sz.

³⁶ Személyére l. KÖBLÖS 1994. 354–355.; SZOVÁK 2008.

ügyvivőjévé nevezte ki, amely hivatalt két évtizeden át viselte. Mátyás szentszéki diplomatái közül mások is a tágabb pápai udvar tagjai lettek, különböző kitüntető címeket, s ezzel párhuzamosan pedig kiváltságokat kaptak. Találunk köztük apostoli protonotáriusokat (Vetési A., Schomberg, Karai, Sánkfalvi), kamarásokat (Mohorai, Kelemenfi, Szántai, Vetési L.), valamint egy-egy pápai káplánt (Bacsikai), alszerpapot (Trevisoi), és familiárist (Mohorai) egyaránt.

Alkalmi küldöttek

A Szentszékhez érkező Mátyás-kori magyar követek túlnyomó többsége (28 fő – 82%) csupán eseti megbízásokat teljesített (1. táblázat). Köztük voltak olyanok is természetesen, akik egymást követően több ízben is megfordultak a pápai udvarban. Közéjük tartozott Vetési Albert veszprémi püspök, aki összesen négy alkalommal kereste fel a *Curia Romanát* eseti megbízást teljesítve. Vetési tapasztalt római utazónak és diplomatának számított, ugyanis 1433-ban részt vett Luxemburgi Zsigmond császárrá koronázásán az uralkodó kíséretének tagjaként, majd 1452-ben és 1455-ben pedig követként tért vissza az Örök Városba. III. Kallixus pápa apostoli jegyzővé nevezte ki az időközben kánon- és római jogi doktori fokozatot szerző klerikust. A korábban Hunyadi János jegyzőjeként tevékenykedő, így a családhoz lojális, tehetséges egyházi Mátyás király egyik legfoglalkoztatottabb diplomatájává vált. Noha követként járt cseh és német területeken is, megbízásainak túlnyomó része Itáliába szólította. Minden bizonnyal ebben kapcsolatrendszere, képzettsége, s nem utolsó sorban az olasz nyelvtudása – amelyet sienai egyetemi éve alatt mélyített el – lehetett meghatározó.³⁷ Mátyás regnálása idején első alkalommal 1459 tavaszán indult Rómába a magyar követség vezetőjeként. Elsődleges feladatát a magyar király az újonnan megválasztott II. Pius pápa előtti hódolatának kifejezése képezte, de emellett a Mátyás és III. Frigyes császár közötti ellentétek, valamint az oszmánok elleni harc is terítékre kerültek a tárgyalások során. A pápa ekkor egy megszentelt kardot és főveget küldött általa a magyar uralkodónak. A török elleni segély képezte a korszak magyar–szentszéki kapcsolatainak „slágertémáját”, amint említettem, így nem meglepő, hogy a veszprémi püspök 1463-as, 1474-es, valamint 1475-ös küldetése során e kérdés is napirenden volt.³⁸ Ugyancsak több alkalommal kapott római megbízást Szántai Mihály budai kanonok az 1470-es évek első felében, aki Szilágyi Erzsébet káplánjaként került a király környezetébe.³⁹ Először 1470 őszen küldte az uralkodó Rómába, hogy a már ott tartózkodó magyar követek számára a cseh hadjárattal kapcsolatban új utasításokat adjon át. 1475 januárjában a király mellett volt Boroszlóban, s onnét indult Rómába, szintén az ott állomásozó

³⁷ FRAKNÓI 1898c.; TONK 1979. 199. (20. sz.)

³⁸ FRAKNÓI 1901–1903. II. 115–116, 128, 146.

³⁹ FRAKNÓI 1898d; KÖBLÖS 1994. 317–319.

magyar diplomatáknak szóló instrukciókkal. Ugyanazon év őszén ismét az Örök Városba utazott ezúttal titkos követként (*nuntius secretus*), amely alkalommal IV. Sixtus pápa (1471–1484) is fogadta őt. Utolsó ízben 1476 őszén kelt útra, ezúttal Jaksics István főúr társaságában. Ekkor a törököktől – valószínűleg a szabácsi viadal során – zsákmányolt zászlókat adták át Mátyás nevében a pápának, akitől természetesen pénzsegélyt kértek az oszmánok elleni védelemre.⁴⁰ Fiumei Márk knini püspök, Nyújtódi Székely Miklós fehérvári kanonok, majd knini püspök,⁴¹ a világiak közül pedig Frangepán István gróf és Francesco Fontana szintén több ízben teljesítettek diplomáciai feladatokat a Kúriában.

A vizsgált személyek 59%-a (20 fő) viszont mindössze egyetlen római küldetésen vett részt. Közéjük tartozott Csezmicei János (Janus Pannonius) pécsi püspök és Rozgonyi János tárnokmester, akik 1465 tavaszán vezettek egy népes delegációt a Tevere-partjára. A tanulmányait Itália különböző egyetemein végző, Európa-hírű humanista költő⁴² a magyar király nevében köszöntötte az újonnan megválasztott II. Pál pápát, majd pedig a török veszélyre hívta fel orációjában a Szentatya és a bíborosok figyelmét. Szuggesztív szónoklata, valamint az azt követő tárgyalások eredményre vezettek, ugyanis 57 500 kamarai aranyforintnyi segélyt folyósított a Szentszék Mátyásnak, amely a korszak legnagyobb összegben kiutalt támogatása volt.⁴³ A pénzügyi segély mellett természetesen más ügyekben is eljárta az orátorok, így – egyebek mellett – ekkor terjesztették elő a pozsonyi egyetem alapítására, valamint Várdai István kalocsai érsek bíboros-sá kreálására vonatkozó uralkodói kérvényeket is.⁴⁴

Antonius de Probis, penne és atri püspökének példája illeszkedik a király által már korábban alkalmazott gyakorlathoz, jelesül, hogy a Budára akkreditált nápolyi és/vagy ferrarai diplomatákat saját ügyeiben Rómába küldte, amint Florio Roverella, valamint Francesco Fontana esete mutatja. Probis a nápolyi uralkodó követeként érkezett Budára. Diplomáciai teendői mellett Aragóniai János legátustól felhatalmazást kapott arra, hogy a bíboros távollétében a Magyar Királyság területén a jubileumi búcsúkkal kapcsolatos ügyeket felügyelje (1480).⁴⁵ Amikor 1482 áprilisában hazatérésre készült, Mátyás IV. Sixtushoz küldte a salzburgi és a passauai egyházakkal kapcsolatos utasításokkal. A magyar uralkodó apósát, Ferrante nápolyi királyt pedig levélben értesítette Probis megbízásáról.⁴⁶

⁴⁰ Mon. Vat. I/6. 75–77. sz.; MKL II. 235. sz.

⁴¹ 1472-es küldetése a közelmúltban napvilágra került követutasítás révén vált ismertté. KALOUS 2018.

⁴² HUSZTI 1931; BIRNBAUM 1981; JANKOVITS 2012.

⁴³ A kiutalás: ASV Cam. Ap. Div. Cam. vol. 34, fol. 66v–67r. – A pápai legátus Budán kiállított nyugtája a követek számára (1466): Uo. vol. 32, fol. 230rv.

⁴⁴ FRAKNÓI 1901–1903. II. 111–113.

⁴⁵ MNL OL DF 271201.

⁴⁶ MKL II. 120. sz.

1. táblázat
A Szentszékhez delegált eseti megbízottak (1458–1490)⁴⁷

Sz.	Személy	Évek
1.	Vetési Albert veszprémi püspök	1459, 1463, 1474–1475
2.	Hangácsi Albert csanádi püspök	1459–1460
3.	Ferenc OFM, korbáviai püspök	1459–1460
4.	Trivisoi (Vosich) Simon esztergomi kanonok	1459–1460, 1469
5.	Frangepán István gróf	1459–1460, 1463
6.	Kosztolányi Polikárp György	1460, 1462
7.	Vezsenyi László lovászmester	1462
8.	Fiumei Márk OFM, knini püspök	1463, 1465
9.	Csezmicsei János (Janus Pannonius) pécsi püspök	1465
10.	Rozgonyi János tárnokmester	1465
11.	Handó György pécsi prépost, alkancellár	1465, 1466, 1467
12.	Ulrich Grafeneck lovag	1467
13.	Mohorai Miklós váci ör-, majd olvasókanonok	1466, 1470–1471, 1474, 1475
14.	Schomberg György pozsonyi prépost	1468
15.	Bajoni István pécsi és váradi kanonok	1467, 1469
16.	Bánfi Miklós pozsonyi főispán	1469
17.	Karai László budai prépost	1470–1471
18.	Imre, Kelemen fia boszniai prépost	1466, 1471, 1474
19.	Nyújtódi Székely Miklós knini püspök	1467, 1472, 1480
20.	Szántai Mihály budai kanonok	1470–1471, 1475, 1476
21.	Laki Tűz János korábbi ajtónállómester, bán	1474–1475
22.	Vetési László veszprémi prépost	1475
23.	Jaksics István báró	1476
24.	Mariottus Senilis egri kanonok	1476, 1478
25.	Kamarcai Vitéz János váradi prépost, majd szerémi püspök	1476–1478, 1480, 1481–1482
26.	Telegdi János pécsi kanonok, a zalavári apátság kommandátora	1477
27.	Francesco Fontana orvosdoktor	1478, 1483
28.	Pályi Gábor OFM, provinciális, a király lelki atyja	1479
29.	Antonius de Probis pennei és atri püspök	1482
30.	Sáncfalvi Antal váradi kanonok, pozsonyi prépost	1482, 1489
31.	Francesco Bandini firenzei humanista, királyi familiáris	1488
32.	Bacsikai Miklós mislyei prépost	1488
33.	Drági Tamás személynök	1489

⁴⁷ Az adatok forrása: FRAKNÓI 1901–1902. II.; Mon. Vat. I/6.; MDE I–IV.; MKL I–II. passim.; BALOGH 1966. 674–675.

Szentszéki magyar rezidensek

A Rómába küldött magyar diplomaták hivatalos megbízólevelei, amelyeket megérkezésüket követően átadtak a Szentatyának, illetve a bíborosokhoz címzett ajánlólevelek sem a tényleges feladatokat, sem pedig a megbízás időtartamát nem tartalmazták. Mindössze a fentebb említett Kosztolányi Polikárp György állandó ügyvivői kinevezése képez kivételt, amely szerint tevékenységét a királyi követek távollétében (*absentibus oratoribus nostris*) kellett ellátnia, tehát megbízása határozatlan időre szólt.⁴⁸ Más típusú forrásokból, így a fennmaradt követutasításokból, magánlevelekből, a szupplikációs regiszterek bejegyzéseiből, valamint a *Camera Apostolica* dokumentumaiból azonban többé-kevésbé rekonstruálható a magyar rezidensek római tartózkodásának időtartama. Ezek alapján összesen hat személy mutatható ki állandó római ügyvivőként az 1458 és 1490 közötti periódusban.

2. táblázat

Római magyar rezidens követek, ügyvivők (1458–1490)⁴⁹

Sz.	Személy	Időszak
1.	Mohorai Miklós váci kanonok, pápai familiáris és kamarás	1461–1465
2.	Kosztolányi Polikárp György <i>scriptor, abbreviator litterarum apostolicarum</i>	1468–1489
3.	Handó György pécsi prépost, alkancellár	1468–1470
4.	Kelemenfi Imre boszniai prépost	1471–1474
5.	Florio Roverella johannita lovag	1475–1484
6.	Kamarcai Vitéz János váradi prépost, szerémi püspök	1476–1478, 1486–1490

A táblázat adatai egyértelműen szemléltetik, hogy a szinte évi rendszerességgel Rómába küldött alkalmi megbízottak mellett, Mátyás uralkodásának kezdetétől fontosnak tartotta az állandó képviselet fenntartását. Az állandó római képviselők esetenként egymással párhuzamosan is működhettek, s a meghatározott feladatokkal érkező alkalmi diplomaták munkáját előkészítve, a nélkülözhetetlen kúriai kapcsolati hálót folyamatosan működtetve őket az ügyek kedvező elintézéséhez szükséges információkhoz juttatták. A Hunyadi Mátyás regnálása alatt kiépített római rezidens képviselet egyrészt az uralkodó presztízsét növelte, másrészt pedig világosan mutatja, hogy a korszakban a Magyar Királyság egyik legfontosabb diplomáciai partnere a római Szentszék volt. A török elleni segélykérés, a pápaság által kezdeményezett, s a magyar király által folytatott huszitaellenes keresztes hadjárat, valamint a magyar-osztrák háborúk mellett számos rutinszerű feladatot

⁴⁸ KOVACHICH 1799. 179. sz.

⁴⁹ Az adatok forrása: FRAKNÓI 1901–1903. II.; Mon. Vat. I/6.; MKL I–II.

teljesítettek az állandó ügyvivők. A legfontosabb feladatuk azonban az állandó információszerzés, és a hírek közvetítése a budai királyi udvarba, illetőleg a pápa és a bíborosok folyamatos tájékoztatása volt az aktuális magyar ügyekről.

A rezidensek egy kivétellel a magyar származásúak közül kerültek ki. Ugyancsak elmondható, hogy tapasztalt diplomaták voltak, ugyanis többségük már ügyvivői megbízását megelőzően több alkalommal járt követként a Kúriában. Mindez megfordítva is igaz, voltak közöttük olyanok, akik a rezidensi szolgálatot követően tértek vissza több alkalommal az Örök Városba. Mohorai Miklós váci és pécsi kanonok, több éves római tartózkodását követően visszatért Magyarországra (1465), azonban a következő évtizedben legkevesebb további öt alkalommal fordult meg a pápai udvarban.⁵⁰

A magyar humanizmus atyjának tekintett Zrednai (Vitéz) János érsek egyik rokona, a bolognai, majd a padovai egyetemen bölcséleti és egyházjogi tanulmányokat végző, végül kánonjogi doktorátust szerző Kamarcai Vitéz János a magyar király egyik legfoglalkoztatottabb diplomatája volt az 1470-es évek derekától.⁵¹ Az olaszul és latinul egyaránt folyékonyan beszélő, kimagasló humanista műveltséggel rendelkező jogász 1476-tól egészen Mátyás király 1490 áprilisában bekövetkezett haláláig mutatható ki szentszéki követként. Több eseti megbízása mellett két alkalommal hosszabb időt töltött az egyházi állam központjában, a magyar király életének utolsó öt éve alatt pedig folyamatosan Rómában tartózkodott. Tevékenysége meglehetősen jól dokumentált, számára kiállított megbízó- és ajánlólevelek, követutasítások, maradtak korunkra, azonban az általa Rómából küldött jelentések sajnos az évszázadok során elenyésztek, így pusztán az uralkodóhoz intézett leveleinek ténye ismert.⁵² Johannes Burckard pápai szertartásmester naplója pedig megőrizte a skót király követeivel lefolytatott rangvitájának rövid összefoglalását, amelyre 1487 februárjában került sor a Szent Péter-bazilikában tartott pápai szentmise előtt.⁵³

A rezidens követek mellett végül röviden meg kell említeni az egyes nemzetek uralkodóinak szentszéki érdekérvényesítési törekvései nyomán kialakult bíborosprotektori intézmény szerepét is. A 15. század második felétől a pápaság jóváhagyásával az uralkodók előterjesztésére a pápák nevezték ki az egyes nemzetek pártfogóit.⁵⁴ A vizsgált időszakban összesen négy kardinális látta el a pápai udvarban a Magyar Királyság legmagasabb szintű diplomáciai képviselőjét. Jóllehet egyiküket sem nevezik forrásaink protektornak, tevékenységük egyértelművé teszi

⁵⁰ Személyére l. FEDELES 2005. 412–413. – Diplomáciai tevékenységére l. FRAKNÓI 1901–1903. II. 136, 140–141, 146, 149. 405.

⁵¹ Személyére l.: FRAKNÓI 1899b; FRAKNÓI 1901–1903. II. 229–238.; SONNEVEND 2008; KRISTÓF 2014. 260–261. – A Kamarcai Vitéz rokonságra l. PÁLOSFALVI 2013.

⁵² Pl. a király egyik Vitézhez intézett levelében a következő utalás olvasható: „ex litteris tuis accepimus”. MKL II. 92. sz.

⁵³ Erre és a késő középkori rangvitákra, precedencialistákra l. LAKATOS 2017. különösen 164–171.

⁵⁴ Az intézmény történetének legteljesebb összefoglalása WODKA 1938. – Az általános, valamint a 15–16. század magyar fejlődés vázlata: TUSOR 2005. 17–58.; TUSOR 2018a–b. Valamint l. Tusor Péter tanulmányát jelen kötetben.

e szerepkörüket. Közülük hárman Juan de Carvajal,⁵⁵ Gabriele Rangone,⁵⁶ Giovanni d'Aragona,⁵⁷ aki történetesen Mátyás király sógora volt pápai legátusként több ízben jártak korábban Magyarországon, így ismerték az ország helyzetét, az uralkodót, valamint az egyházi és világi előkelőket. Rangone erdélyi majd egri püspökként, d'Aragona esztergomi érsekként a magyar főpapi kar tagjai is voltak, magyar javadalmaikat Rómába költözésüket követően is megtarthatták. Mátyás Rómába küldött diplomatáit a protektorok gondjára bízta, valamint számos utasítást intézett hozzájuk az aktuális ügyek előmozdítása érdekében.⁵⁸ Az említeteken kívül Pedro Ferriz mutatható ki az ország pártfogójaként, azonban e szerepéről mindössze egy, a halálát (1478) követő dokumentum nyújt tájékoztatást.⁵⁹

A bíboros protektorok és a magyar követek együttműködésének szemléletes példáját ifj. Vitéz János esete nyújtja. A tapasztalt diplomata harmadik római küldetése idején túl határozottnak bizonyult, éppen ezért IV. Sixtus a diplomata visszahívását sürgette (1481). „Ismeretes előtted – fordult a pápa Gabriele Rangone bíboroshoz –, hogy Krisztusban kedvelt fiunk, Mátyás király kéréseit, ha csak Isten megbántása nélkül tehetjük, mindenkor örömmel teljesítjük. Azonban néha olyan követei fordulnak meg udvarunknál, kik ügyeinek tárgyalásában kevés szerénységet és mérsékletet tanúsítanak. Ilyen az, aki jelenleg itt tartózkodik. Kívánatos, hogy audienciák kérésében és király ügyeinek tárgyalásában nagyobb mérséklettel járjon el. Magaviselete jóakarató szándékainkban könnyen megzavarhatna; csakhogy atyai szeretetünkben, melyet a király iránt táplálunk, semmi sem ingathat meg. Arra kérünk tehát, hogy leveleddel kérd a királytól, hogy vagy más követet küldjön, vagy bízson meg ügyei viselésével téged, ki távolléted alatt is, a teendőket udvarunknál levő embereid által könnyen elvégeztetheted.”⁶⁰ A Szentatya kérése azonban nem érte el célját, Mátyás ragaszkodott követe római tartózkodásához. Az uralkodó arra utasította Vitézt, hogy maradjon a Kúriában, ám a jövőben minden kérdésben egyeztessen az egri bíborossal, s az ő tudta nélkül ne cselekedjen.⁶¹ Időközben a pápa haragja is elmúlt, így az 1482. március 11-én tartott konzisztóriumon Rangone bíboros előterjesztésére kinevezte Vitézt a szerémi püspökség élére.⁶² A bíboros és a magyar követ szoros együttműködését mutatja az uralkodó kettejüknek címzett instrukciója (1482), amelyben arra kérte őket Mátyás, hogy a III. Friggyessel fennálló konfliktusa megoldása érdekében a Szentatya egy-egy kardinálist küldjön.⁶³

* * *

⁵⁵ FRAKNÓI 1889.

⁵⁶ SUGÁR 1984. 177–182.

⁵⁷ BEKE 2003. 219–222.

⁵⁸ PL. MKL I. 19., 24., 30., 93., 129., II. 52–53., 81–82., 103., 110. sz.

⁵⁹ MKL II. 243. sz.; TUSOR 2005. 44. és 98. jegyzet.

⁶⁰ FRAKNÓI 1901–1903. II. 166.

⁶¹ FRAKNÓI 1901–1903. II. 166–167. – „[...] volumus, ut in urbe et curia remaneas [...] Hec autem omnia volumus, ut cum reverendissimo domino cardinale Agriensi prius communices, et nihil omnino agas sine scitu et consilio suo”: MKL II. 100. sz.

⁶² „[...] ad relationem [...] cardinalis Agriensis providit ecclesie Sirimiensis de persona venerabilis patris domini Iohannis oratoris illustrissimi regis Ungarie”: CAMERALIA 906. sz.

⁶³ MKL II. 116. sz.

Összefoglalva megállapítható, hogy a vizsgált korszakban a Magyar Királyság szentszéki diplomáciai képvisellete többszintű és folyamatos volt. A korábbi időszakhoz képest két lényeges változást figyelhetünk meg. Egyrészt a korabeli európai folyamatokhoz illeszkedően a magyar uralkodók is igyekeztek állandó római ügyvivőket alkalmazni, másrészt pedig országuk érdekeit a protektor bíborosok által a legmagasabb szinten is érvényre kívánták juttatni. E törekvéseiket elsősorban – ám korántsem kizárólagosan – az egyre fokozódó török veszély motiválta, hiszen a magyar királyok az oszmánok elleni védekezéshez leginkább a Szentszéktől remélhettek támogatást. A Mátyás regnálása alatt megkezdődött folyamat a király halálát követően sem szakadt meg. Az állandó szentszéki képviselők terén a Mátyás- és a Jagelló-kor közti folyamatosságot szemlélteti Sánkfalvi Antal⁶⁴ pozsonyi és Bacskai Miklós⁶⁵ mislyei prépostok személye is. Mindketten eseti követi megbízást teljesítettek Mátyás regnálása idején, majd II. Ulászló (1490–1516) uralkodása alatt egyaránt római rezidensek lettek.⁶⁶

Rövidítések

Források

ASV	Archivio Segreto Vaticano (Città del Vaticano)
ASV Cam. Ap. Div. Cam	ASV Camera Apostolica, Diversa Cameralia
ÁBEL 1880	ÁBEL, Eugenius (ed.): <i>Analecta ad historiam renascentium in Hungaria litterarum spectantia</i> . Budapest, 1880.
CAMERALIA	Cameralia documenta pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae I. (Obligaciones, Solutiones), II. (Visitationes, Quindennia, Rationes, Annatae, Obl. part., Legationes, Varia, Taxae). Szerk. † Lukács József, Tusor Péter, Fedeles Tamás, (<i>Collectanea Vaticana Hungariae I/9–10</i>) Budapest–Róma, 2014.
HRABAR 1906	HRABAR, Vladimir E. (ed.): <i>De Legatis et Legationibus Tractatus Varii: Bernardi de Rosergio Ambaxiatorum brevilogus; Hermolai Barbari De officio Legati, Martini Garrati Laudensis De Legatix maxime principum, Ex aliis excerpta qui eadem de re usque ad annum MDCXXV scripserunt</i> . Dorpati Livonorum, 1905.
KOVACHICH 1799	KOVACHICH, Martinus Georgius: <i>Formulae solemnes styli in cancellaria curiaque regum olim usitati</i> . Pestinii, 1799.

⁶⁴ HLAVAČKOVA 2011.

⁶⁵ C. TÓTH 2015.

⁶⁶ A Jagelló-kori szentszéki magyar diplomatákra l. KUBINYI 1996.

MKL	Mátyás király levelei. Külügyi osztály 1458–1490. Szerk. Fraknói Vilmos. S.a.r. és az utószót írta Mayer Gyula. H.n. 2008.
MNL OL	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (Budapest)
MNL OL DF	MNL OL Diplomatikai Fényképgyűjtemény
Mon. Vat.	Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia. Vatikáni magyar okirattár, series I, tom. I–VI, Budapestini 1887–1891.
MREV	Monumenta Romana Episcopatus Vesprimiensis I–IV, ed. Vilmos Fraknói–József Lukcsics, Budapest, 1896–1907.
SIMONYI	Florenzi Okmánytár – Simonyi Ernő másolatai. Magyar Tudományos Akadémia Kézirattára Ms 4994

Feldolgozások

ANDERSON 1993	ANDERSON, Matthew Smith: The Rise of modern Diplomacy 1450–1919. London–New York, 1993.
BALOGH 1966	BALOGH Jolán: A művészet Mátyás király korában. I. Adattár. Budapest, 1966.
BEKE 2003	BEKE Margit: Aragóniai VI. János. In: Esztergomi érsekek 1001–2003. Szerk. Uő: Budapest, 2003. 219–222.
BERZEVICZY 1908	BERZEVICZY Albert: Beatrix magyar királyné (1457–1508). Budapest, 1908.
BIRNBAUM 1981	BIRNBAUM, Marianna D.: Janus Pannonius. Poet and Politician. Zagreb, 1981.
BÓNIS 1968	BÓNIS György: A capella regia és a pécsi egyetemalapítás. In: A 600 éves jogi felsőoktatás történetéből 1367–1967. A pécsi egyetemtörténeti konferencia anyagából. Szerk. Csizmadia Andor. (Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata 60.). Pécs, 1968. 21–26.
FEDELES 2005	FEDELES Tamás: A pécsi székeskáptalan személyi összetétele a késő középkorban (1354–1526). (Tanulmányok Pécs történetéből 17.) Pécs, 2005.
FEDELES 2017	FEDELES Tamás: Oktatási központ a Mecsek lábánál. Az első magyar egyetem történetének súlypontjai. <i>Per Aspera ad Astra</i> 4. (2017):1–2. 14–40.
FLETCHER 2015	FLETCHER, Catherine: Diplomacy in Renaissance Rome. The Rise of the Resident Ambassador. Cambridge, 2015.
FRAKNÓI 1889	FRAKNÓI Vilmos: Carvajal János bibornok magyarországi követéségei. 1448–1461. Budapest, 1889.
FRAKNÓI 1898a	FRAKNÓI Vilmos: Mátyás király magyar diplomatái II. Handó György. <i>Századok</i> 32. (1898) 97–112.
FRAKNÓI 1898b	FRAKNÓI Vilmos: Mátyás király magyar diplomatái I. Kosztolányi György. <i>Századok</i> 32. (1898) 1–14.

- FRAKNÓI 1898c FRAKNÓI Vilmos: Mátyás király magyar diplomatái III. Vetési Albert. *Századok* 32. (1898) 385–405.
- FRAKNÓI 1898d FRAKNÓI Vilmos: Mátyás király magyar diplomatái VIII. Szántai Mihály. *Századok* 32. (1898) 865–868.
- FRAKNÓI 1899a FRAKNÓI Vilmos: Mátyás király magyar diplomatái X. Bánfi Miklós. *Századok* 33. (1899) 1–3.
- FRAKNÓI 1899b FRAKNÓI Vilmos: Mátyás király magyar diplomatái XIV. Ifjabb Vitéz János. *Századok* 33. (1899) 290–309, 389–410.
- FRAKNÓI 1901–1903 FRAKNÓI Vilmos, Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római Szentszékkal. I–III. Budapest 1901–1903.
- GALLA 1940 GALLA Ferenc: Mátyás király és a Szentszék. In: Mátyás király. Emlékkönyv születésének ötszázéves fordulójára. I. Szerk. Lukinich Imre. Budapest, [1940]. 100–170.
- HAYE 2003 HAYE, Thomas: Die lateinische Sprache als Medium mündlicher Diplomatie. In: Schwinges, Rainer C. – Wriedt, Klaus (Hrsg.): Gesandtschafts- und Botenwesen im spätmittelalterlichen Europa (Vorträge und Forschungen 60) [Konstanz,] 2003. 15–32.
- HLAVAČKOVA 2011 HLAVAČKOVÁ, Miriam: A Diplomat in the service of the Kings of Hungary. The activity of the Bishop of Nitra Antony of Šankovce at the end of the Middle Ages. *Historický Časopis* 59. (2011) Supplement 3–24.
- HUSZTI 1931 HUSZTI József: Janus Pannonius. Pécs, 1931.
- LAKATOS 2017 LAKATOS Bálint: Ordo Regum. Precedencialisták a pápai udvarban és a magyar király rangja a középkor végén. In: Magyarország és a római Szentszék II. Vatikáni magyar kutatások a 21. században. Szerk. Tusor Péter, Szovák Kornél, Fedeles Tamás. Bp.–Róma, 2017. (Collectanea Vaticana Hungariae I/ 15.) 137–172.
- JANKOVITS 2012 JANKOVITS László: Nobilis Ingenio. Janus Pannonius költészete. Szerk. Szöcs Géza. Arad, 2012.
- KALOUS 2017 KALOUS, Antonín: Late Medieval papal Legation. Between the Councils and the Reformation. (Viela History, Arts and Humanities Collection 3.) Roma, 2017.
- KALOUS 2018 KALOUS, Antonín: Mátyás király és a pápaság 1472. Nyújtódi Székely Miklós Rómában. In: Vestigia II. Magyar források Itáliából. Szerk. Domokos György, Kuffart Hajnalka, Szovák Márton. Piliscsaba, 2018. 41–54.
- KELLNER 2006 KELLNER Anikó: A tökéletes követ – elmélet és gyakorlat a kora újkor politikai kultúra tükrében. *Korall* 23. (2006 március) 86–115.
- KÖBLÖS 1994. KÖBLÖS József: Az egyházi középréteg Mátyás és a Jagellók korában (Társadalom és művelődéstörténeti tanulmányok 12.), Budapest, 1994.
- KRISTÓF 2014 KRISTÓF Ilona, Egyházi középréteg a késő középkori Váradon (1440–1526). (Thesaurus Historiae Ecclesiae in Universitate Quinqueecclesiensi 4.) Pécs 2014.

- KUBINYI 1996 KUBINYI András: Diplomáciai érintkezések a Jagelló-kori magyar állam és a pápaság között (1490–1526). In: ZOMBORI 1996. 119–134.
- E. KOVÁCS 1996 E. KOVÁCS Péter: A Szentszék, a török és Magyarország a Hunyadiak alatt (1437–1490). In: ZOMBORI 1996. 97–105.
- MALECZEK 2003 MALECZEK, Werner: Die päpstlichen Legaten im 14. und 15. Jahrhundert. In: Schwinges, Rainer C. – Wriedt, Klaus (Hrsg.): Gesandtschafts- und Botenwesen im spätmittelalterlichen Europa (Vorträge und Forschungen 60) [Konstanz,] 2003. 33–86.
- MATTINGLY 1955 MATTINGLY, Garrett: Renaissance Diplomacy. New York, 1955.
- MARGAROLI 1992 Margaroli, Paolo: Diplomazia e stati Rinascimentali. La ambascerie sforzesche fino alla conclusione della Lega italica (1450–1455). Firenze, 1992.
- PÁLOSFALVI 2013 PÁLOSFALVI Tamás: Vitézek és Garázdák. A szlavóniai humanisták származásának kérdéséhez. *Turul* 86. (2013) 1–16.
- PREZENSZKI 2014 PREZENSZKI Erzsébet: Bajoni István, egy XV. századi humanista főpap életpályája. (Pályavázlat – kérdőjelekkel). In: „Causa unionis, causa fidei, causa reformationis in capite et membris” Tanulmányok a konstanzi zsinat 600. évfordulója alkalmából. Szerk. Bárány Attila, Pószán László. Debrecen, 2014. 401–413.
- QUELLER 1967 QUELLER, Donald E.: The Office of Ambassador in the Middle Ages. Princeton, New Jersey, 1967.
- RÁCZ 1996 RÁCZ György: Az Anjou-ház és a Szentszék (1301–1387). In: ZOMBORI 1996. 55–82
- ROKOB 2011 ROKOB Péter: I. (Nagy) Lajos király itáliai és szentszéki diplomatái. (Kéziratok szakdolgozat) Pécs, 2011.
- SONNEVEND 2008 SONNEVEND Gergely: Ifjabb Vitéz János veszprémi püspök. In: Veszprém reneszánsz. Szerk. Kilián László–Rainer Pál. Veszprém 2008. 117–170.
- SUGÁR 1984 SUGÁR István: Az egri püspökök története. (Az Egri Főegyházmegye Schematizmusa 1.) Budapest, 1984.
- Szovák 2008 SZOVÁK, Kornél: A Hungarian Humanist in Rome. In: Gli archivi della Santa Sede e il Regno d’Ungheria (sec. 15–20). Studi in memoriam del professor Lajos Pásztor archivista ungherese dell’Archivio Segreto Vaticano (a cura di Gaetano Platania, Matteo Sanfilippo, Péter Tusor; Collectanea Vaticana Hungariae I/4.), Budapest–Roma, 2008. 11–21.
- TEISZLER 2009 TEISZLER Éva: Handó György pécsi prépost (1465–1480). In: Egyházi arcélek a pécsi egyházmegyéből. Szerk. Fedeles Tamás–Kovács Zoltán–Sümei József. (Tanulmányok a Pécsi egyházmegye Történetéből V.) Pécs, 2009. 43–50.
- TÓNK 1979 TÓNK Sándor, Erdélyiek egyetemjárása a középkorban. Bukarest, 1979.

- TUSOR 2005 TUSOR Péter: *Purpura Pannonica. Az esztergomi „bíborosi szék” kialakulásának előzményei a 17. században.* (Collectanea Vaticana Hungariae I/3.) Budapest–Róma 2005.
- TUSOR 2018a TUSOR Péter: Magyarország bíboros protektorátusa a 15–17. században (*Áttekintés*). *Egyháztörténeti Szemle* 29. (2018):4. 3–21.
- TUSOR 2018b TUSOR, Péter: I cardinali della corona ed i protettori del regno d’Ungheria (o degli stati asburgici) tra Quattro e Seicento. In: *Gli „angeli custodi” delle monarchie. I cardinali protettori delle nazioni.* (Studi di storia delle istituzioni ecclesiastiche 4.) A cura di Péter Tusor, Matteo Sanfilippo. Viterbo, 2018. 255–280.
- C. TÓTH 2015 C. TÓTH Norbert: A püspök és a prépost: a két Bacskai Miklós. *Turul* 88. (2015) 144–146.
- UDVARDY 1991 UDVARDY József: *A kalocsai érsekek életrajza (1000–1526).* (Dissertationes Hungaricae ex Historia Ecclesiae 11.) Köln, 1991.
- WODKA 1938 WODKA, Josef: *Zur Geschichte der nationalen Protektorate der Kardinäle an der Römische Kurie.* Innsbruck, 1938.
- ZOMBORI 1996 ZOMBORI István (szerk.): *Magyarország és a Szentszék kapcsolatának 1000 éve.* Budapest, 1996.

A kötet szerzői

BUZÁS GERGELY	igazgató, MNM Mátyás Király Múzeum (Visegrád)
BUJÁK GÁBOR	doktorjelölt, PTE Történettudományi Intézet
FEDELES TAMÁS	egyetemi docens, vezető, PTE Egyháztörténeti Kutatóközpont; tudományos főmunkatárs, MTA–PPKE Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport
HARASZTI SZABÓ PÉTER	tudományos segédmunkatárs, MTA–ELTE Egyetemtörténeti Kutatócsoport
HORVÁTH TERÉZIA	doktori hallgató, PTE Történettudományi Intézet; tudományos segédmunkatárs, MTA–PPKE Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport
KALRINSZKY BALÁZS	igazgató, Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár
KRISTÓF ILONA	főiskolai docens, Eszterházy Károly Egyetem, Történelemtudományi Intézet
KOVÁCS ISTVÁN	doktori hallgató, PTE Történettudományi Intézet
LÉNÁRD LÁSZLÓ	akadémikus, elnök, MTA Pécsi Akadémiai Bizottság; <i>professor emeritus</i> , PTE Általános Orvostudományi Kar
PROKOPP MÁRIA	<i>professor emerita</i> , Eötvös Loránd Tudományegyetem
ROMHÁNYI BEATRIX	tudományos munkatárs, MTA–DE Lendület „Magyarország a középkori Európában” Kutatócsoport
TUSOR PÉTER	tudományos tanácsadó, vezető, MTA–PPKE Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport, egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem
UDVARDY GYÖRGY	pécsi megyéspüspök

ISSN 2063-2398

ISBN (nyomtatott) 978 963 429 340 8

ISBN (digitális) 978 963 429 270 8

Kiadó: Pécsi Tudományegyetem Egyháztörténeti Kutatóközpont

Nyomdai előkészítés és nyomdai munkák: Print&Pixel House Kft.